

הרוכל והסבל

ציפורת-סוכר

"יענקלע!" "יענקלע!" – נשמעה קריאה מתוחה בת שתי קולות: קול המום וצרוד של גבר, ועמה קריאה קולנית וצעקנית של אשה. כל שכני החצר ידעו, שרבי זלמן ואשתו חנה קוראים ברחיפות לבנם יחידם יענקלע, אשר זה עתה מלאו לו שש שנים. יענקלע שיחק אותה שעה ברחבה הגדולה שמעבר לחצר בית-מגוריהם ברחוב היהודים בעיר העתיקה, אולם קריאת הוריו הגיעתו.

זוג רגלים כחושות – שנרחפו בקצת מאמץ בתוך נעלים בלונות ומעוקמות – נתונות במכנסיים, אשר טלאיהם הישנים כבר נעשו קרעים; כתפים צנומות, שעטו חולצה דהויה ומרופטת, ועליה תלויה באלכסון טלית בת ארבע כנפות, שמהן נסרכות ארבע ציציות; על ראשו – ירמולקה לבנה, ממנה משתלשל זוג פיאות שחורות ומסולסלות; מתחת למצח מקומט וחוזר מנצנצות שתי עינים שחורות ולוהטות.

– כך היה מראהו של יענקלע.

בשעה זו, בה נשמעו קריאות הוריו, היה הוא המאושר עלי אדמות. בידו הימנית החזיק בצפורת-סוכר אדומה תקועה במקלון, – עובדה זו היא שהביאתו למחבואו, שם היה מסור בכל חושיו להנאתו – הנה הוא מכניס את הסוכריה לפיו, מוצצה היטב, מקיש בלשונו ומתרווה במתיקותה, ואחרי כל לקיקה ולקיקה הוא מוציאה מפיו, מרים אותה לנגד עיניו, בוחן בכמה הפחיתה הלקיקה את צפורת-הסוכר, ומחשב כמה זמן עוד יעבור עד אשר יישאר בידו המקלון בלבד.

והנה שומע הוא את קריאתם של אביו ואמו – הקריאה אשר מפניה היה ירא מראש. בתחילה נטה ללעוס את הסוכריה במהירות, לגמוע את הרוק המתוק ולהשליך את המקלון, כאילו לא קרה דבר, אך הוא החליט: לא! הרי זה זמן רב ציפה לתענוג

זה מתי יבוא לידו; לא פעם יצאה נפשו בראותו את חבריו מוצצים ציפורת-סוכר, כל עצמותיו רתתו אז.

אולם עוד לקיקה ועוד לקיקה – ואביו ואמו נראו על פני הרחבה. יענקלע עוד הצליח לשלשל במהירות את ציפורת-הסוכר לתוך כיס מכנסיו בטרם רעם קולו של אביו:

“מה מעשיך פה, יענקלע? האינך שומע אותנו קוראים לך?” – פנה אליו האב בנימה של כעס, כשהוא ממהר להתקרב אליו.

“לא... ל-א-ש-מ-ע-ת-ו” – ענה יענקלע מגמגם בבלעו את הרוק המתוק – “הרוח נשאה את הירמולקה אל הכיכר... והל...בתי להרימה...”

בינתיים תפסה האם בידו של יענקלע, משכה אותו אחריה בכוון אל הבית, כשהיא ממלמלת: “זלמן, אל תקים רעש ברחוב!...”

לירת הזהב

וכך צעדו: חנה מוליכה את יענקלע יחידה הנפחד, ואחריהם צועד רבי זלמן מהורהר כולו, כשהוא מלחש ספק לעצמו ספק לאשתו: “הלירה האחרונה... אומלל אנכי... כרגע קט עזבתי את מגירתי פתוחה, והלירה איננה...”

כיון שהגיעו לביתם, שוב רץ רבי זלמן למגירתו הנעולה תדיר, שעתה הורק כל תוכנה על השולחן: מספר קופסאות פח של טבק מלאות וריקות, כמה חבילות פיסות ניר-לסיגריות מתוצרת עצמית, שלשה פנקסי חשבונות בלויים מן הימים הטובים, בהם היה רבי זלמן בעל טחנת-קמח, סוחר מכובד בעמו, כתובת אשתו, בה התחייב לפרנסה כדין גוברין יהודאין, וקבלות על שכר-לימוד לרבו של יענקלע.

הכל היה במגירה, חוץ מחפץ אחד, שהוצא ממנה היום – לירת הזהב – לירת הזהב האחרונה, שנשארה לפליטה מן הימים שעברו ואינם. רבי זלמן, שעד עתה שתק, שואל שוב בגערה: “יענקלע! האתה הוצאת את לירת הזהב?” עתה גם הגיע תורה של האם: – “יענקלע יקירי, אמור את האמת, ראה נא את

הוריך כמה מיואשים הם, כאשר גם הפרוטה האחרונה נעלמה, והרעב הולך וגובר; רק תאמר את האמת, ואקנה לך ציפורת-סוכר..."

כך התחננה חנה לבנה יחידה, כשדמעותיה מתגוללות ומרטיבות את לחייו הצנומות של הילד.

"מה לך להתחנן אצל הגזלן?" – רעם שוב קולו של רבי זלמן – "הרי בודאי רק הוא לקח את הלירה, כאשר את היות עסוקה בבירור הבורגיל (מאכל עופות, שיהודי ירושלים ניזונו עליו בימי הרעב), ואילו אני יצאתי לרגע קט החוצה כדי להדליק את הסיגריה בחום השמש על-ידי זכוכית המגדלת. ראיתיו אמנם מתחמק מן הבית במרוצה, אך לא עלתה על דעתי, והנה בהכנסי – והלירה איננה..."

"אוי!" "אוי!" – גנח רבי זלמן – "סיגריה חמדתי! סיגריה חמדתי! והיה זה שכרי..."

כעסו גבר מרגע לרגע. "את עצמותיו אמחץ" – זעק בהרימו את ידו על ילדו הצנום והרעב; ואכן לולא חנה, שנחלצה להגן על בנה, היה יענקלע מרגיש את כאב המכה ימים רבים.

עתה דחף האב את ידו בכיסו של הילד, ואצבעותיו דבקו בסוכריה הלחלחה. יענקלע פרץ בבכי עז בראותו את אביו מוציא את ציפורת-הסוכר המצוצה לחצאין ומניחה על השולחן. רגש חרטה עמוק עבר בכל גופו. רק עתה התחיל מכיר בשוויו של המטבע שלקח, ואיך שבמעשהו אימלל את אביו, את אמו ואת עצמו, אשר עתה יצטרכו לפשוט יד לפרוסת לחם. עתה גם נזכר בדבריו רבו בחדר – שם הוא היה דוקא מן המצוינים – כאשר למד בחומש בראשית על רחל אמנו, שגנבה את התרפים מלבן אביה, הרבי סיפר אז כמה קשה עונשה של גניבה אף-על-פי שנתכוונה לטובה. עצמותיו רעדו, ויענקלע התחיל מבקש את סליחת הוריו.

הדמעות רככו מעט את כעסו של רבי זלמן, ובנימה מתונה יותר המשיך רבי זלמן לחקור: "היכן לקחת את הלירה?"

"לקחתי את המטבע מן המגירה וקניתי תמורתה את
הציפורת אצל רחמים הרוכל" – התוודה יענקלה, כשהוא נחנק
מבכי.

– "את כל הלירה נתת עבור הציפורת?...?"

"בוא ונלך מיד לרחמים הרוכל" – נשמע קולה של חנה
ממטבח הפח שבחצר הבית, שם עמדה והתייפחה חרישית.

אצל הרוכל

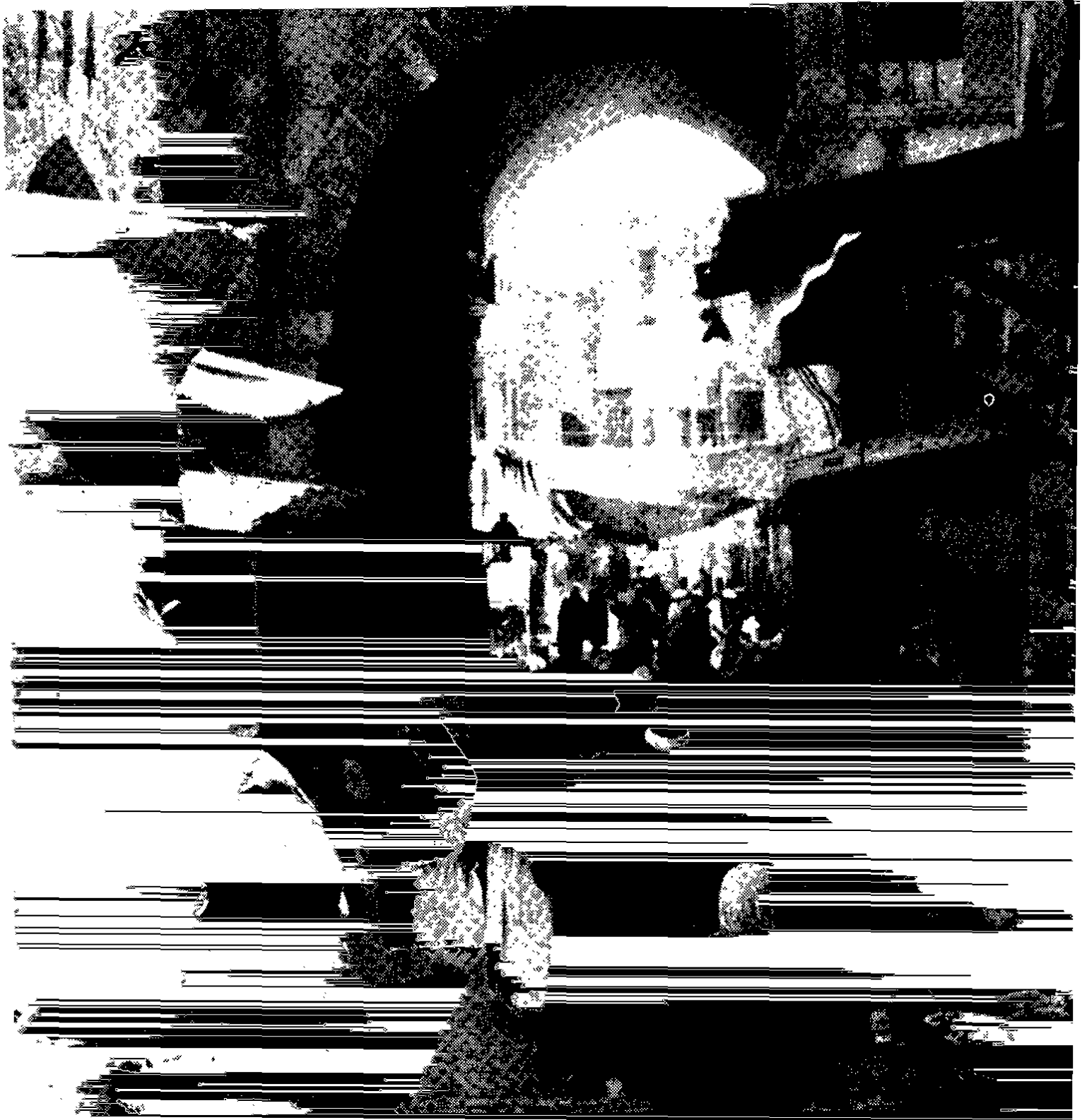
ושוב צעדו רבי זלמן, אשתו חנה ובנם יענקלע ברחוב
היהודים מרוצף האבן. מהירות הליכתם עוררה את סקרנותם של
העוברים והשבים. ראשון צועד רבי זלמן, ובידו ציפורת-סוכר
מצוצה לחצאין, שניה הולכת חנה, כשהיא מדדה עמה את ילדה
הבוכה, ואחריהם – קבוצת סקרנים – מהם אשר הספיקו
לשמוע מה מן המתרחש, ומהם אשר רק רחרחו, שלפניהם
מאורע מענין וטראגי כאחד.

באחת מפינות הרחוב נמצאת חנותו הקטנה של רחמים
הרוכל, בה ישב יחף על דרגש גבוה. לבושו: מכנסים רחבים
וכתונת ארוכה, ועל ראשו – טרבוש ישן, שצבעו האדום דהה
מכבר. לפניו דלפק עשוי עץ, המכיל את הסחורה היחידה
שבחנותו – צפורי-סוכר אדומות, ירוקות וצהובות – מעשה
ידיו להתפאר, שמקלותיהם דקורים בעלי-צבר.

בפזמון לבבי ומסולסל מורכב משלש שפות – עברית,
ערבית ואידיש – מכריז רחמים על סחורתו. סביבו עומדת
קבוצת ילדים כחושים, ובעיניהם הרעבות כאילו גומעים את
צבעי הלקקנים, והנה גם כמה ילדים מאושרים, אשר מזלם האיר
להם פנים לקנות צפורת אחת, עומדים ומתחלקים עם חבריהם
האחרים שוה בשוה – ילדי ירושלים בעלי-מידות המה!

כיון שהגיע רבי זלמן לחנות, התאמץ בתחילה לכבוש את
כעסו: "הקנה ילד זה אצלך צפורת אחת?"

"כן!" – ענה רחמים, כשהוא ממשיך לקשקש בידו במחרוזת
אדומה, הבדוקה ומנוסה לסגולה מעין-הרע. הוא הכיר על אתר

השוק בעיר העתיקה

את יענקלע החביב שלפני כשנה ומחצה, טרם החלו ימי הרעב, היה הוא אחד מלקוחותיו הטובים, כאש היה עובר בדרכו אל החדר.

“וכמה שילם לך עבורה?”

“מה זאת אומרת כמה? – עשיריה, האינך יודע, רבי זלמן, שזה כמה שנים גם בימי הרעב לא העליתי את המחיר?” – התחיל רחמים לספר על גדלות מסחרו בקולו המצטלצל.

“האם לא נתן לך לירת זהב?!” – התלהב שוב רבי זלמן. “לירת זהב... לירת זהב... מעודי עלי אדמות לא היתה בידי לירת זהב.”

כיון שהתחיל רבי זלמן לכעוס שוב, התחילה חנה מתחננת: “רחמים! הרי יהודי אתה! רחם נא עלינו! היתה זו הלירה האחרונה שלנו!” דבריה האחרונים של חנה לא נשמעו. בכייתה הפריע לה בטענותיה.

אך הרגיש רחמים, שהענין נעשה רציני, התחיל מריק בהרף-עין את כל ששת כיסיו, התפורים במכנסיו הרחבים, ואמנם כל כספו היה מספר עשירות בלבד. “הרי לכם, שלא השתכרתי היום אפילו כדי לקנות פיתת-בורגיל...”

הויכוח, שהתלהב מרגע לרגע, עורר את כל רחוב היהודים. הקבוצה הלכה וגדלה. כל בעלי-החנויות היו כאן, וכיון ששמעו, כי המדובר בלירת זהב, נשארו על עמדם ביצרם פקק, שחסם כל מעבר. מוכר המים בחמורו נדחק בקושי רב, כשהמים בארבעת הפחים המלאים מקשקשים לפי קול דהירת החמור, וטיפין יקרים מהם, אשר היו יכולים להרוות צמאנו של ילד יהודי, נשפכו על הארץ.

הדעות היו כאן שונות. הרוב אמנם נטה לצדו של רבי זלמן, כי-על-כן הוא נודע כאיש מכובד, סוחר ישר, ונוסף על כך – בר-אוריין. גם ילדו יחידו ידעו כולם, כי הוא נמנה עם המצוינים בחדר, אשר רבותיו ניבאו לו עתיד כגדול בישראל, ובודאי אם

יענקלע אומר שנתן לרחמים את המטבע, ורבי זלמן מספר שהיתה זו לירת זהב, בודאי הם צודקים...

אך לעומת זאת גם הובעה דעת מיעוט, שצידדה בצדקתו של רחמים, הנודע גם הוא בישרותו: "אי אפשר לדעת, ילד הוא ילד, ואין סומכין על דבריו כלל..."

וככה נמשכה המחלוקת שעה ארוכה: רבי זלמן לוחט מכעס ואינו פוסק מלזעוק על רחמים חמס: "הב לי את כספיו!" וחנה מלוחה אותו בתחנוניה ובדמעותיה, אך גם רחמים אינו טומן את ידיו בצלחת: "מששו את כל כלי, ואם תמצאו את הלירה ברשותי, רשאים אתם לתלות אותי!" – פונה הוא אל הנאספים, כשהוא מראה בידו על צווארו.

המתווכחים והבוחשים בקדירה התעייפו לאט-לאט, ורק אז נשמע קולו של יהודי בעל צורה, שנקלע למקום: "יהודים למה לכם לכלות את בריאותכם בכעס ובצעקה? הבריאות יקרה מני זהב! הרי יהודים אנחנו, עלו נא לבית-הדין ובקשו את השמש, שיקבע לכם יום לדין-תורה, ובודאי ישכילו דיוני ירושלים לברר את הענין."

אך נשמעו הדברים המרגיעים, וכבר ראו את רבי זלמן רץ לכיוון חצר חורבת רבי יהודה החסיד שם, באחד האולמות, היה מושב בית-הדין הירושלמי.

הדין-תורה

הדין-תורה נקבע לכעבור יומיים, ורבי זלמן חזר במהירות להודיע על-כך לרחמים הרוכל, שכביכול, גזל את פרוטתו האחרונה. ושוב ראו את רבי זלמן ואת אשתו צועדים ברחוב היהודים. רבי זלמן לא הפסיק לרטון: "מה נעשה עתה? הרי זה כמחצית השנה שטחנת-הקמח שובתת, אינני משתכר כל הזמן פרוטה שחוקה, והרעב נמשך." רבי זלמן גם לא שכח להוסיף תפילה קצרה: "אבי שבשמים! ראה עני ועמלי ושא לכל חטאתי! אנא תן נא בלבו של הרוכל, שיתחרט על מעשהו ויחזיר את הגזילה!"

חנה, למרות שנפשה היתה עגומה עליה לא פחות מזו של בעלה, אזרה חיל לנחם את בעלה ולחזקו: "הרי לך, זלמן, מסתובבים כאן המון יהודים, אשר אין להם לירת זהב במגירתם, ובכל זאת אינם מתים מרעב!"

כיון שהגיעו הביתה, ניסה רבי זלמן לחפש בכיסיו, אולי בכל-זאת ימצא בהם אי אילו פרוטות, אך חוץ ממחצית צפורת-הסוכר, שלקח מילדו, לא מצא בהם דבר. הניח רבי זלמן את הציפורת על השולחן, הוציא ספר תהילים קטן, ישב לו בפניה, ומלמל חרישית פרק אחרי פרק.

יענקלע, שבינתיים חזר מן החדר מסדר הלימודים שלאחר-הצהרים, התפלל ערבית, קרא קריאת שמע שעל המיטה ושכב לישון. ברכת-המזון או ברכה אחרונה לא בירך כי-על-כן היה הבית ריקן.

היומיים עברו, כשרבי זלמן ואשתו מצפים בכליון-עינים לבאות, ואמנם במועד המדובר הופיעו שני הצדדים בבית-הדין שעה ארוכה לפני הדיון. רחמים הרוכל בא לבוש חגיגתי; מפני כבודם של הרבנים לא הופיע במכנסיו הרחבים. גם רגליו היחפות היו נעולות בסנדלים, שנקנו אצל סנדלר ערבי. הגיעה השעה, ורבי זלמן התחיל לספר לפני הדיונים את כל פרטי המקרה, אך רחמים לא נכנע, והוא עומד בשלו, כי קיבל מיענקלע רק עשיריה. ראש-בית-הדין רבי משה נחום וולנשטיין, שהדרת פניו מעוררת כבוד, שולח לקרוא ליענקלע מן החדר בתלמוד-תורה "עץ-חיים", אשר גם הוא כרוב המוסדות בירושלים של אז שכן בחצר החורבה.

יענקלע הופיע נפחד, אך הרב ליטפו בידיו בעלות עור המשי, והילד נרגע.

— "האם למדת, ילדי יקירי, בחומש, שאסור לומר שקר?"

יענקלע מאשר בנדנוד ראש. עתה מראה לו הרב לירת זהב ועשיריה עשויה ברונזה, ומבקשו להצביע על המטבע, אותה הוציא ממגירתו של אבא...

ללא כל היסוס הצביע הילד על לירת הזהב.

— "ומה עשית במטבע?"

— "קניתי בה צפורת-סוכר אצל רחמים..."

חקירתו של יענקלע נגמרה, והוא נשלח בחזרה אל החדר.

עתה פנה ראש-בית-הדין אל רחמים: "רחמים! המוכן אתה להישבע, שלירת הזהב לא באה לידך?" הרב גם רמז בינתיים לשמש, שיכין את הדרוש להשבעה.

"איני יכול להישבע..." — עונה רחמים בגמגום.

"אם אתה דובר אמת, למה אינך יכול להישבע?" — שאלו

שוב הרב בחשדנות.

"אבי, מנוחתו עדין — ודאי כבוד הרב הכירו — לימד אותנו להישמר משבועה אפילו על האמת; תדיר היה חוזר לפנינו על דברי חז"ל: את ד' אלוקיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע — אם עוסק אתה בתורה ובמצות ודבק באלוקיך, רשאי אתה להישבע, ואם לאו — אינך רשאי להישבע. במקרה ראיתו אמש בחלום הלילה ונזכרתי בדבריו, ולכן אינני יכול להישבע" — הסביר רחמים באריכות.

— "אם אינך חפץ להישבע, האם מוכן אתה לשלם את

הלירה?"

— "לשלם? מאין לי לשלם?"

ראש-בית-הדין גחן לאזני חבריו הדיונים שישבו לצדדיו והתיעץ עמהם בלחש, ואחר-כך פנה שוב לרוכל: "אם אינך נשבע, שלא קבלת את לירת הזהב, חייב אתה לשלם, אך אנו נותנים לך אפשרות לסלקה בתשלומין לשיעורין."

רחמים קיבל את פסק-הדין בקור-רוח...

המאורע בלירה, דין-התורה ופסק-הדין נעשו לשיחת היום בירושלים הדוויה של אז. בין מנחה למעריב שוחחו הבטלנים הרבה על חדשות היום. עתה גם הסכימו המפטטנים כולם פה אחד, שרחמים הרוכל קבל את הלירה, כי אם לא כן בודאי לא

היה נמנע מלהישבע על האמת, ולא היה מעמיס על עצמו תשלומים בחינם בימים טרופים אלה.

אמנם גם עתה נמצא מאן-דהוא, שניסה ללמד זכות על הרוכל באמרו: "אף-על-פי-כן לא ניתן להעריך נשמתו של יהודי פשוט, ואם אכן שקרן הוא, מדוע גם לא נשבע לשקר?" אלא שכאמור, הכל לעגו לדברים: "הבלים! צדיק שכזה הוא רחמים, שיטול על עצמו תשלום כה קשה בהיותו נקי, וכל זאת – כדי לא להישבע על האמת?"

האמת מתגלית

חלפו שנים מספר. המלחמה הסתיימה עם כיבושם של האנגלים את ארץ-ישראל מידי הטורקים. הקשרים עם העולם הגדול נפתחו שוב, והרעב בירושלים נעלם כליל. רבי זלמן פתח שוב את טחנת-הקמח, ותוך תקופה קצרה חזר למעמדו הקודם. עתה, כאשר היתה הפרוטה מצויה, חזר גם רבי זלמן לשיעוריו ולעסקנותו בצרכי העיר. יענקלע מצטיין בלימודיו, ואביו ואמו רויים נחת ממנו.

הימים הטובים שהגיעו השכיחו חיש מהר את ימי הרעב, ועמהם – את רחמים ואת פרשת לירת הזהב, שרק פרוטות אחדות עדיין נשארו לרחמים כדי להשלימה...

באחד מערבי החורף הגשומים של ירושלים, כאשר רבי זלמן ישב על-יד התנור הבנוי בבית, שהפיץ חום נעים ולמד את שיעורו בגמרא בניגון נעים ומשתפך, וחנה לידו עסוקה בפלכה, נשמעה נקישה על הדלת. רבי זלמן ואשתו השתוממו: מי הוא זה אשר מסתובב בחוץ בשעה כה מאוחרת ברוח סערה ומטר עז?

הדלת נפתחה בהיסוס, והנה השכן משה חיים הנפח. יהודי ביש-גדא מבקש לשוחח עם רבי זלמן בענין נחוץ מאד. משה חיים נתבקש לשבת, אך הוא מסרב: "דבר סתר לי אליך, רבי זלמן!" חנה, שהבינה שברצונו של האורח לשוחח עם בעלה

ביחידות, ומשום כך גם הופיע בשעה זו, יצאה מיד אל החדר הסמוך וסגרה את הדלת אחריה.

משה חיים ממשיך לעמוד, והוא פותח בדבריו: "בודאי זכור לך, רבי זלמן, אשר קרה לך בלירת זהב בשנות המלחמה ודין-התורה עם רחמים הרוכל!"

רבי זלמן נזכר בעובדה כבחלום בלהות. להיזכר בעובדה זו וכיצד השפיל את עצמו אי-פעם עבור לחם בורגיל, – לא נעים לו כלל וכלל.

אך משה חיים הנפח ממשיך: "עובדה זו היא שהביאה אותי אליך הלום. כדי לגלות לך את האמת המכבידה על לבי כאבן באתי הנה. הלירה, אשר הוציא בנך ממגירתך, לא באה לידו של רחמים, אלא לידו..."

רבי זלמן, שכאמור, ראה בתחילה את כל השיחה על הצרות הנושנות כמיותרת, הביט על המספר בתמהון, ואילו משה חיים הרכין את ראשו מבושה: "ביום ההוא" – ממשיך משה חיים – "יצאתי לרחוב כדי לחפש הלואה קטנה, אחרי שעברו יומיים שלא בא אוכל לפיהם של ילדי, אשר כבר היו נפוחי-כפן, אולם לא מצאתי. מכיון שלכל מכירי כבר הייתי חייב סכומים רציניים וגם חפצי ביתי, אלה שאפשר היה למוכרם, היו מכורים מזמן, עמדתי לחזור לביתי מיואש ולהשלים עם המצב הנורא, אך ברכי בשלו, וכך נעמדתי על-יד הגדר ברחוב היהודים, כשאני מתאמץ להחזיק מעמד ולא להתמוטט אחרי תענית של יומיים.

והנה ראיתי את יענקלע שלכם, כשהוא רץ אל הרוכל, ובידו לירת זהב. ניגשתי אליו ולטפתי על לחיו, ובתוך כך אחזתי בידו והחלפתי את לירת הזהב בעשירית הברונזה האחרונה, שעדיין היתה בידו, ולא יכולתי לקבל עבורה אפילו כוס מים או פרוסת לחם. הילד לא הבחין בתמורה שקבל והמשיך במרוצתו אל הרוכל. אמנם אך נעלם יענקלע מן האופק, תקפני רגש חרטה על מעשי וחשבתי להחזירה לך. אף התחלתי ללכת בכיוון ביתך, אלא ששוב שוסעה מחשבתי: משה חיים! ילדיך נפוחי-כפן, ובביתם של אחרים מתגלגלות לירות זהב! כאשר יהודים

מתגוללים ברחובות עטופים מרעב ומלקטים קליפות אוכל מבין רגלי הערבים כדי להחיות נפש עולליהם, הולך ילד לקנות צפורת-סוכר דוקא בלירת זהב?! רשאי אתה, משה חיים, ללוות את הלירה, ואחר-כך, כשישלח לך ה' הרווחה תשלמנה!

די חלש הייתי כדי לעמוד בנסיון המר, ירדתי אל השוק וקניתי מעט עדשים וגחלים. עיני ילדי אורו, עצמותיהם היבשות נתחממו קצת, אך כשיצאתי אחר-כך לרחוב ושמעתי את הרעש בעקבות הלירה, שוב גאו בי רגשי חרטה, אולם כבר אחרתי את המועד. בידי היו פרוטות אחדות בלבד, וללכת להודות, שאני הוא אשר גנבתי את הלירה, ולהכתים את שמי ואת משפחתי – זאת לא יכולתי..."

משה חיים המשיך בבכי: "כל מה שחשתי משך כל התקופה, קשה לי לתאר. החטא נקף במצפוני והדריך את מנוחתי יומם ולילה; ואם הכל ציפו לסיוס המלחמה, הרי אני צפיתי לכך יותר ויותר, אולי ויבוא יום, שאוכל להחזיר את הגניבה. ואמנם מיד בסיוס המלחמה התחלתי לחסוך פרוטה לפרוטה, ורק עתה יש בידי אפשרות לסלק את גניבתי."

משה חיים שאף כבודות, הוציא מכיסו שתי לירות זהב והניחן על השולחן באמרו: "גנב משלם כפל – לירה לך ולירה לרחמים הצדיק. את שניכם עשקתי, השבתי את מנוחתכם והבאתי אתכם לידי בזיון..."

"סלח נא לי, רבי זלמן, והיה נא אתה שלוחי לרחמים הרוכל לבקש את סליחתו, כי בטוח אני, שלא אעצור כח לראות את פניו ולעמוד בארבע אמותיו של צדיק נשגב זה, שנמנע משבועת אמת והעדיף לשלם על לא דבר למרות עניותו הרבה, כשהוא מעמיד את עצמו ללעג וקלס בעיני כל יהודי ירושלים..."

"סלח נא לי, רבי זלמן!..." – המשיך משה חיים להתייפח, וכרגע קט נפל מתעלה.

רבי זלמן נשאר על עמדו כמי שנטרפה עליו דעתו. הוא רצה לקרוא לעזרה, אך רעיונותיו שטפוהו, ולא הניחו לו להוציא הגה

מפיו. חנה, שלא שמעה את תוכן הענינים, שמעה עתה קול חבטה, ומיד אצה אל החדר. רק משנפתחה הדלת, הצליח רבי זלמן להוציא מפיו את הקריאה: "מיס!... מיס!..." אלא שבינתיים התעורר משה חיים מעלפוננו, וכהרף-עין פנה אל הדלת ויצא מבווש, כשברכת "לילה-טוב" על שפתיו.

חנה גם היא היתה נרגשת. שתי לירות הזהב, שהיו מונחות על השולחן, הגרילו את סקרנותה.

"מה קרה כאן, זלמן?"

רבי זלמן נרתע כמי שהעירוהו מתוך שנה עמוקה.

— "אוי אוי, חנה! כמה נכון הוא מה שאומרים, כי אין יכולים להעריך את נשמתו של יהודי!... אהה! מה עני הוא רחמים הרוכל, אך כמה עשירה היא נשמתו ומה רם ערכו!"

אך בעצם גם רבי זלמן וגם משה חיים — ועמם רוב יהודי ירושלים — לא ידעו על גדלותו האמיתית של הרוכל בעל המכנסיים הרחבים. חבריו בישיבת הנסתרים והמקובלים "בית-אל" הם בלבד הכירו בערכו, כי-על-כן חמש-עשרה שנה ויותר היה מופיע לילה לילה, כאשר העיר כולה כבר נמה את שנתה העמוקה, יחד עם חברו הסבל, רבי שלום גבור, בעליית בית-המדרש — שם למדו גם יתר הצדיקים הנסתרים בירושלים — ולומד עמו שלש שעות רצופות בכתבי האריז"ל, ואחרי-כך היו חוזרים לביתם בלי שאיש ידע על דרכם בקודש.

עתה, כאשר דשו יהודי ירושלים בשמו של הרוכל ובאמת, שנתגלה אחרי תקופה ארוכה, נודע קמעה על דרכו בקודש. רחמים שוב לא מצא טעם בחיים מעין אלה, וכשבוע בלבד אחרי שקבל את לירת הזהב וחילקה לצדקה, נתבקש לישיבה של מעלה.

חברו הסבל, רבי שלום גבור, האריך ימים אחריו, ומיום עלותו לירושלים החליף עשרת מונים את עבודתו, ואיש לא ידע על קדושתו.